

ורבך מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

פְּרִשֶׁת בְּשֵׁלָה

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפְּרִשֶׁה

'בעל צפן' מנע מישראל להתפלל

"דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו... לפני בעל צפן... ואמר פרה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר; וחיזקתי את לב פרה ורדף אחריהם" (דב-ב-17)
פרש רבי שמעון סופר רבה של ערלוי:

'בעל צפן' היה עבודה זרה של מצרים (רש"י), ולכן פאָשר עמדו בני ישראל לפניו לא יכלו להתפלל, משום שאין מתפללים במקום עבודה זרה (ראה שמו"ר יב ה). פאָשר ראה פרה שישאל חונים "לפני בעל צפן", השיק מן פ"ט: "סגר עליהם המדבר" [מדבר] מלשון דבור, כפי שפרש רש"י על הפסוק (שיר השירים ד ט): "ומדברך נאווה - "ומדברך - דבורך", כלומר: שאין בידם יכלת להתפלל על שיוענתם. עבדה זו חזקה את לבו לרדף אחריהם, שכן ידע עד כמה הם מלויים בכות התפלה. שיר מעון

'סגר עליהם' הפה 'המדבר'

"נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר" (דב ט)
דרש רבי אברהם דוד וורמן רבה של בוטשאטש:
אדם השקוע בטוהרות העולם הזה ונפשו כמהה וכוספת לתאוה בצע, אינו יכול ללמוד ולהתפלל כראוי, מפני שמתוך אינו פנוי לקב. יסוד זה נקרא בפסוק שלפנינו: "נבכים הם בארץ" - אלו שמחם שקוע בנבכי הענינים הארציים, ממילא: "סגר עליהם המדבר" - המדבר, לפי שאין מחם פנוי להתרכז בתורה ובתפלה.
אף מן הפתוב בתהלים (קטו ד-ה) נתן ללמד רמז ליסוד זה; מתוך "עצביהם ססף וזהב" - עצבים וזאגים הם על כספים וזהבם, "פה להם ולא דברו" - אין מחם פנוי להתרכז בתורה ובתפלה. מנחה אברהם

התפלה - מהותו של האדם

"ויציעו בני ישראל אל ה'" (דב י)
"תפשו אמונת אבותם; באברהם הוא אומר (בראשית יט כו): 'אל המקום אשר עמד שם, ביצחק (שם כד כב): 'לשוח בשדה', ביעקב (שם כח א): 'ויפגע במקום' (רש"י, ע"פ מקילתא מס' זוה"כ).
מדברי חכמים עולה כי התפלה היתה 'אמונתם' של אבותינו. הגדרת 'אמן' היא אדם הממוחה במקצוע מסים, וכן אבותינו; 'התמחותם' היתה 'מקצוע' התפלה. אף אנו תפשונו אחריהם אמונתו זו כדרך חיים, וכפי שפרש רש"י את הפסוק (תהלים קט ד): 'ואני תפלה' - 'ואני מתפלל אליך תמיד'.

כעין זה מצינו במסכת בבא קמא (ג ב) כי האדם מכנה 'מבעה' על שם הפסוק (שעיהו כא יב) "אם תבעונו", שפרושו: אם תתפללו (ראה רש"י שם). ודרש השבא מקלם שמלשון פסוק זה נוכל ללמד על מעלתה ומרוביותה

התנאה לפניו בברכות

"זה א-לי ואנוהו אלמי אבי וארממנהו" (טו ב)
"ואנוהו" - התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סכה נאה ולולב נאה ושופר נאה, יציצית נאה וספר תורה נאה" (שבת קלב ב).

אָמרו חכמים (והר, רעיא מהימנא עקב רעא א): "דְּכַל בְּרַכָּה דְּאִתְבִּיב עֲלֵיהּ אָמֵן דָּא אִיהוּ בְּקִימָא כְּדָא יְאוּת" [ובפרוש הסלם: "ברכה שענו עליה אמן זו היא ברכה במלואה פראוי]. וכן דוע מאמרו של רבי צבי הירש מדיטשויב: "ברכה בלא אמן היא ממש פלג גופא".

העבדה שענינת אמן משלמה את הברכה אף הובאה להלכה במשנה ברוכה (קסו כ): "לפי שענינת אמן מקלל הברכה היא... על ידי שעוניים אמן עליה הברכה חטובה יותר". נמצינו למדים שמלבד היות ענינת אמן מצוה בפני עצמה, הרי היא משלמה ומחשיבה את הברכה. ונמצא אפוא שהמקפיד שבוכותיו תענינה באמן מקיים בקד מצות זה א-לי ואנוהו" - שמתנאה לפני ה' בברכות נאות ומשלמות.

הש"ך (ח"מ שפ"ד) אף מחדש שדברי חכמים (הלוי פ"ב) האומרים שערכה של כל ברכה הוא עשרה והובים, לא נאמרו אלא על ברכה שענינת באמן.

האדמו"ר רבי ישראל ממוז'יץ מבאר בכך את אשר אנו אומרים בברכת המזון: "מן ברוך אותנו... בברכה שלמה ונאמר אמן". ולכאורה, ממי אנו מבקשים שיצטרף אלינו בענינת אמן? אלא באים אנו לומר, כי כדי שהברכה תהיה שלמה, יש להקפיד על 'נאמר אמן' - שיענו אחריה אמן.

רבי אברהם דוד בלוי מוילנא באר בכך את הפסוק: (שעיהו כו ב): "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים", שעליו דרשו חכמים (שבת קיט ב): "אל תקרי 'אמונים' אלא שאומרים אמן"; 'שמר' מלשון המתנה (רש"י שם), ומיהו גוי צדיק? מי שממתין מלבדו עד שיהיה מי שישלים בכותיו בענינת אמן.

רבי משה יקו אשפניז משהו את הברכה שלא נענתה באמן לתבטיל תפל ללא מלח. כפי שהמלח הוא מרכיב עקרי בתבטיל למרות מעוט פמותרו, כך ענינת אמן מחשיבה את הברכה אף שהיא מלה אחת מקצרה. פתח עינים [לרמי] אשפניז דף ז; פרי קדש הלויים' שער הברכות פ"ד; דברי ישראל נח; יציצית הכהן [לרא"ד בלוי] דף כ

של התפלה בחיי האדם, שמהותו מכנה 'מבעה' על שם התפלה שנושטא בפיו.

רבי יוסף חיים מביבדד כתב שאף הכנוי 'אדם' רומז לתפלה, שכן אותיות המלוי של תבת 'אדם' - [א]ל[ה],

[ד]ל"ת, [מ]ם, מצטרפות יחד ל'מתפלל'.

'מעלות התפלה'; 'מכתב מאלהי ח"ג עמ' 86; 'בניהו' ברכות ו ב

פאלו היום עבר את הים

"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר" (טו א)

את כפל הלשון "ויאמרו לאמר" פרש הזר הק' (בשלה טו ב, ע"פ הסלם): "הינו 'לאמר' - לדורי דורות, כדי שלא ישכח מהם לעולם, כי כל מי שזכה לשירה הזו בעולם הזה, וזכה בה בעולם הבא, וזכה לשבח בה בימיו של מלך המשיח בשמחת כנסת ישראל בקדוש ברוך הוא. שכתוב 'לאמר' פרושו: 'לאמר' באותו הזמן, 'לאמר' בארץ הקדושה בזמן שישבו ישראל בארץ, 'לאמר' בגלות, 'לאמר' בגאולתם של ישראל, 'לאמר' לעולם הבא".

הוסיף וכתב החיד"א: "כיון שכה הפליגו בזה הקדוש באמירת שירת הים, על פן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה. ויציר בדעתו כאלו עומד בפישה בתוך הים, והמצרים נטבעים, והוא נצול. והיא סגלה לכפרת עוונותיו, כדוע".

העיד תלמיד המשגיח דפוניבז' רבי יחזקאל לוינשטיין:

פעם אחת השפמתי קום ונכנסתי להיכל הישיבה בשעה מקדמת מהרגיל. והנה, הפתעתי לשמע מחדר המשגיח השוכן בקומה שמעל לבית המדרש קולות רמים של גרירת רהיטים. מתוך דאגה לשלום המשגיח מהרתי לעלות למעלה, הבטתי דרך חדר הדלת והענין הבנה לי: הבחנתי במשגיח המסדר לפניו שתי שורות של ספסלים, ואחר כך עובר ביניהן אחוז שרעפים תוף שהוא אומר: "כף עברו עם ישראל את הים". ברצונו לומר את השירה בשמחה, עשה המשגיח תחבולה זו כדי שבאמצעותה יקרב לבלבו את ההרגשה שכפיכך היום עבר את הים.

עבודת הקדש - צפון שמיר ב כד (הובא במשנ"ב נא ז); 'ש"י יצחק' יציצית מצרים עמ' רכט

בזכות השירה מתקבלת התפלה

"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשריה לה' כי גאה גאון סוס ורכבו רמה בים" (טו א)
מנהג נפוץ בישראל ובפרט במועדים וזמנים, לשורר קטעים מסוימים מתוך סדר התפלה. את טעם המנהג באר הבן איש חי:

כאשר באים ישראל לבקש על צרכיהם, טוענים המוקטרגים כנגדם כי מפני חטאייהם אין ראוי שתפלתם התבלבל. לפיכך נהגו ישראל לפתח בשיר. בכך טוענים המוקטרגים וסוברים שפנתם לשורר ולהודות, וממילא נמנעים מלקטרג. וכבר רמזו לכה חכמים באומרים (ברכות א ו): "במקום רנה שם תהא תפלה", לפי שהרנה מונעת מהמקטרגים לעקב את התפלה.

'בניהו' ברכות א ו

יחודים יקרימו!

ידועים דברי הפוסקים (רמ"א או"ח קסז ב; משנ"ב שם כ) כי ענינת אמן היא חלק מהברכה, והיא הופכת אותה לברכה חשובה ומשלמת. בזה הקדוש אף מבאר (עקב רעא א) שברכה שענו עליה אמן היא ברכה במלואה פראוי.

בכל מצוה ומצוה אנו מדקדקים להדר כמדת האפשר ואף מפרדים ממוך רב לשם כך. והנה לפנינו הדור, הנובע מעקר הדיו ואין הוא דורש מאתנו השקעה כספית גדולה או הקדשת זמן יקר, מדוע שלא נקיימו?

בני אמונים - ברכות השחר בשלמות.

ברכת המזון - 'הרחמן' (א)

מקור בקשות 'הרחמן'

לאחר סיום ארבע ברכות המזון, נהגו מימי קדם להוסיף סדרת בקשות הפותחות ב'הרחמן'.

תפלה בשעת קיום המצוה

בשעת עשיית מצוה התפלה מתקבלת יותר - כך כתב רבנו בחיי (שמות טו א). והוסיפו האחרונים, שגפירט ראוי להתפלל בשעת עשיית המצוה על השכר המיוחד לאותה מצוה (ראה מחצית השקל א"ח רסג א).

ברכת המזון היא מצוה מדאורייתא, ככתוב (דברים ח א): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך... אשר נתן לך". לפיכך עתה, לאחר שסיימנו את ברכת 'הטוב והמטיב' שבה מסתימת ברכת המזון, מה ראוי שמיד נוסף ונבקש רחמים, ומבטח לנו שתתמלאנה משאלותינו לטובה (זאת להדהר [למהר] עי"אש באור ברכת המזון).

בבקשות 'הרחמן' אנו מבקשים על הדברים שעליהם התפלגנו בברכת המזון - שימצא הקדוש ברוך הוא את כל צרכנו, שיגאלנו בהרהר ויבנה לנו את בית המקדש. ולפי מה שכתב בעל ספר החנוך (מצוה חל) שההיר במצוות ברכת המזון זוכה ומזונותיו מציאים לו בשפע כל מיו, ראוי לבקש בפרט על המזון, שהוא השכר המבטח על עשיית המצוה זו.

בענין זה ספר הפתח חיים הגאון רבי שלמה קלוגר כבד פעם בסנדקאות הברית התעקבה זמן ממש, וקשר הגאון את פשר העכוב, הזדעע לשמע כי בחדר הסמוך שוכב אבי התינוק על ערש דיו, וממתניים ליציאת נשמתו כדי שייכול לקרא לך הנפול על שמו.

למרה הפתעה צנה הגאון למול את הילד מיד וללא שהיות, תוך שהוא מסביר לזוכרים: אמנם אין בכח' להטריח את המלאך הממנה על הרפאה שיבא במיד להביא מזון לחולה, אולם כאשר נמול את הרך הנולד ללא ספק יבא מלאך הברית לעמוד לימין המולה ולרפא את הרך הנפול, ואז אבקשנו שישיר לחדר הסמוך לרפא את אביו.

לא עברו שלושה ימים עד שקם החולה ממטתו ויצא לבית הכנסת לברך ברכת 'הגומל' על הצלתו הנסית.

אף ממעשה זה נזכר להוכח שכאשר יהודי מקים מצוה ומעוררת אז עת רצון מיוחדת שסגלתה גדולה לקבלת התפלות. לכן אין זמן מתאים יותר מלבקש על הדברים הרבים שאנו זקוקים להם, מהזמן שבו ברכנו על המזון (הפך חיים ע"ח פ"ר י"ב תבא ובמעש' למלך' ש"ס).

יכול לבקש ככל שירצה...

בנסחי התפלה השונים מוצאים שניים בסדר בקשות 'הרחמן'. בסדורי האשכנזים מעטו בבקשות, לעמת סדורי בני עדות המזרח שהרבו בהן. בפרוש 'זאת היהודה' על 'ברכת המזון' לרבי יהודה עיי"אש, הביא כי מנהג בני ספרד לומר שמונה עשרה בקשות 'הרחמן' כנגד תפלת שמונה עשרה והאריך לפרט את חלקת בקשות 'הרחמן'.

כסדר ברכות שמונה עשרה.

ומענין לענין באותו ענין כתב הר"ף חיים (קצא ה) שכינון שבקשות 'הרחמן' נקבעו כחלק מברכת המזון, ראוי לאומרו בישיבה ובכבוד ראש לכל הפחות עד אמירת עשה שלום במרומי' שהיא כמו עקירת הגלים בשמונה עשרה.

בסדורי רב סעדיה גאון ורב עמרם גאון ובמחזור ויטר' (ס"ב פ"ב) הובאו בקשות 'הרחמן' שלא נהגו לאומרו בימינו. האבודרהם (ברכת הלחם) הוסיף שיכול כל אחד להוסיף ולבקש בבקשות 'הרחמן' כרצונו וכרצון שאלתו, וכן פסק ה'בן איש חי' בשו"ת 'תורה לשמה' (סי' א) שיכול אדם לבקש ב'הרחמן' את כל אשר יחסר לו. כגון מי שיש לו חובות כספיים יכול לבקש: 'הרחמן הוא יתן לי עזר ויכלת לשלם כל חוב שאני חייב לבני אדם, ולא יתחלל שמו בי'.

ענית אמן אחר 'הרחמן'

כתבו הפוסקים שאחר כל 'הרחמן' צריכים השומעים לענות אמן (מג"א קפ"ט ב). וכן כתב הש"ח (שער האותיות קדשת האכילה קע"ט) והוסיף שכשם שעונים אמן אחר 'הרחמן' כך עונים אחר כל תחנה ובקשה אף שאין בה הזרת שם וברכה. וכן מפרש בארוחות חיים (ח"א הל' ענית אמן אות א) בשם תשובת הגאונים, ע"ש. וראה עוד ב'פולק' (ס"ט ע"ט). לפיכך נהגו בבית שטרנוביל לומר 'הרחמן' בצבור באופן שהצבור עונים אמן אחר כל בקשה ובקשה (אוצר ישרא"ל ח"א רכה).

אמירת 'הרחמן' בשבת

לגבי אמירת 'הרחמן' בשבת קדש כתב ה'אור זרוע' (ח"ב ס"י פ"ט) שאין לחשוש שיש באמירה זו שאלת צרכיו בשבת, משום שהוא הנסח הקבוע לתפלה. ויש שבארוי ב'הרחמן' אינו נאמר בדרך בקשה, אלא כבטחון בה' שבדאי ימצא בקשותינו. כפי שמעיד הלשון 'הרחמן הוא ימלך...' וכיצא בזה (הגש"פ אור ישרים' בש"ר מאיר מסערה).

אהבת ה' פאהבת אם לבנה

ספר תלמיד הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל ראש ישיבת לומז'א:

פעם נקלעתי לביתו בשעה שברך ברכת המזון. הבטתי בו בדרך בהתלהבות פדרכו, אף נגה, רגע לפני שסיים את בקשות 'הרחמן' נצצר. נראה היה כי דבר מה מטריד את הרב, אף כמה שניות לאחר מכן, המשיך את הברכה כרגיל.

הדבר התמינה, ולכן לאחר שסיים ראש הישיבה לברך שאלתי לפשר התנהגותו. הרב הסביר לי: כאשר התחלתי לומר את בקשות 'הרחמן', עלתה בלבי תמיהה: כיצד יתכן שלאחר אנו מודים לה' על שנתן לנו את מזוננו, יש לנו עוד היענה להוסיף ולבקש ממנו בקשות כה רבות?

אולם התישבה דעתי, כאשר הבנתי כי ה' מתנהג עמנו כאם לבנה הפעוטי; כפי שהאם הרוצה שגנה הסרבו יאכל, משכנעת אותו בספריה אף כי נראה הדבר כמותר - לא די בקו שהיא מעניקה לו אכל בחנם, היא עוד ותנתן לו מתנות על כך... כך הקדוש ברוך הוא חפץ ביוטבתו ממדי ומעניק לנו מטובו; כאשר אנו נהנים מהמזון שנתן לו ומברכים אותו על כך, הוא מעניק לנו מתנות ככל שנוחף (בבואות דשא' בראשית עמ"ב).

"מפי עוללים... להשבת אויב"

הספור שלפניכם התרחש לפני כמה שנים באחד מהתנ"ים החשובים באזור הצפון. בתלמוד תורה זה נקבע מנהג מענין כי בכל ערב שבת קדש, לקראת סיום הלמודים, תלמידי כיתה א' מתכנסים לאמירת כמה פרקי תהלים, כשבסיום הם זוכים בממתק לכבוד שבת.

הגורם להתיסדותה של 'חברת תהלים' זו הוא ספור מופעים שנשמע מפלי ראשון מפי בעלי המעשה:

אפרים, יהודי ירא שמים, תם וישר צמאי. שמו הטוב ואיכותה המיוחדת לפתחתו כ'דבורא' או 'פורן' - שתי מלים המתארות מקצוע אחד שמהותו גדול דבורים וכוונות לצרף יצור דבש.

למקצוע זה נדרשים ידע נרחב והבנה מדקדק שאותם רכש אפרים במהלך שנות עסקו הרבות במקצוע, בתחלה כעוזר-פורן ובהמשך כבעל עסק עצמאי. שמו הטוב ואיכותה המיוחדת של תוצרתו הלכו לפניו, ובחשדי שמים הוא זכה להצלחה מרבה. ברשתו היו פזרות רבות, ורושעות דבורים המניבות תוצרת נאה ומשבת של דבש איכותי, בריא ומזין.

במשך שנים הלכו עסקיו ופרחו. לדבש אפרים היה בקושי רב בשוק. הוא נמכר ברוחים נאים, והלקוחות היו מרצים. פיו של אפרים היה מלא שיר ושבח לקדוש ברוך הוא הטוב והמטיב שזכהו להגות נאה ומשבת של דבש איכותי, בגליו אשר מתן שכרו ההגון בצדו.

אלא שבאחד הימים הופרה שלותו של אפרים, והגיעה אליו המכה שמנה סובלים חקלאים רבים בצפון, שמת הגנות. בני מעוטים מהספרים הסמוכים, אשר עד עתה 'הסתפקו' בסחיבת תוצרת חקלאית, פרות וירקות משדות הישובים היהודיים, לטעו עינים חורשות רעה לתחום קדש, והחלו לטלח יד בכורותיו של אפרים.

כך, אחת לקמה ימים התעורר אפרים בתחושה קשה. כאשר יצא לשדה התאמתו חששותיו. הגנבים פשטו על פורתיו וסחבו אחת או כמה פזרות גדושות בדבש, פרי עמל רב והשקעה. בתחלה נסה אפרים להלחם בתופעה בעצמו. הוא גיס כמה מחבריו, והם נסו יחדו לשמר בתורנות לילה על הפזרות. אולם הישמעאלים היו חכמים להרע, וכמעט תמיד הצליחו לחמוק בהצלחה מעיניהם הבלולות של הפזורים ולסחב אל כליהם כמות הגונה של פזרות.

אפרים וחבריו נסו לגייס את עזרת המשטרה, אולם זו גלתה אגזלת יד אל מול עינת פניהם של הגנבים, והתופעה רק הלכה והתרחבה.

ברבים מהמקרים היו הגנות מתרחשות בליל שבת קדש. ביועם כי אפרים וחבריו שומרי שבת, נצלו הישמעאלים עבדה זו כדי לפשט על הפזרות בלילות שבת ולגרם למגדלים להפסד עצום.

כך, כמעט בכל מוצאי שבת היו מתקשרים אל אפרים ממוקד חברת

הספור שלפניכם התרחש לפני כמה שנים באחד מהתנ"ים החשובים באזור הצפון. בתלמוד תורה זה נקבע מנהג מענין כי בכל ערב שבת קדש, לקראת סיום הלמודים, תלמידי כיתה א' מתכנסים לאמירת כמה פרקי תהלים, כשבסיום הם זוכים בממתק לכבוד שבת.

הגורם להתיסדותה של 'חברת תהלים' זו הוא ספור מופעים שנשמע מפלי ראשון מפי בעלי המעשה:

אפרים, יהודי ירא שמים, תם וישר צמאי. שמו הטוב ואיכותה המיוחדת לפתחתו כ'דבורא' או 'פורן' - שתי מלים המתארות מקצוע אחד שמהותו גדול דבורים וכוונות לצרף יצור דבש.

למקצוע זה נדרשים ידע נרחב והבנה מדקדק שאותם רכש אפרים במהלך שנות עסקו הרבות במקצוע, בתחלה כעוזר-פורן ובהמשך כבעל עסק עצמאי. שמו הטוב ואיכותה המיוחדת של תוצרתו הלכו לפניו, ובחשדי שמים הוא זכה להצלחה מרבה. ברשתו היו פזרות רבות, ורושעות דבורים המניבות תוצרת נאה ומשבת של דבש איכותי, בריא ומזין.

במשך שנים הלכו עסקיו ופרחו. לדבש אפרים היה בקושי רב בשוק. הוא נמכר ברוחים נאים, והלקוחות היו מרצים. פיו של אפרים היה מלא שיר ושבח לקדוש ברוך הוא הטוב והמטיב שזכהו להגות נאה ומשבת של דבש איכותי, בגליו אשר מתן שכרו ההגון בצדו.

אלא שבאחד הימים הופרה שלותו של אפרים, והגיעה אליו המכה שמנה סובלים חקלאים רבים בצפון, שמת הגנות. בני מעוטים מהספרים הסמוכים, אשר עד עתה 'הסתפקו' בסחיבת תוצרת חקלאית, פרות וירקות משדות הישובים היהודיים, לטעו עינים חורשות רעה לתחום קדש, והחלו לטלח יד בכורותיו של אפרים.

כך, אחת לקמה ימים התעורר אפרים בתחושה קשה. כאשר יצא לשדה התאמתו חששותיו. הגנבים פשטו על פורתיו וסחבו אחת או כמה פזרות גדושות בדבש, פרי עמל רב והשקעה. בתחלה נסה אפרים להלחם בתופעה בעצמו. הוא גיס כמה מחבריו, והם נסו יחדו לשמר בתורנות לילה על הפזרות. אולם הישמעאלים היו חכמים להרע, וכמעט תמיד הצליחו לחמוק בהצלחה מעיניהם הבלולות של הפזורים ולסחב אל כליהם כמות הגונה של פזרות.

אפרים וחבריו נסו לגייס את עזרת המשטרה, אולם זו גלתה אגזלת יד אל מול עינת פניהם של הגנבים, והתופעה רק הלכה והתרחבה.

ברבים מהמקרים היו הגנות מתרחשות בליל שבת קדש. ביועם כי אפרים וחבריו שומרי שבת, נצלו הישמעאלים עבדה זו כדי לפשט על הפזרות בלילות שבת ולגרם למגדלים להפסד עצום.

כך, כמעט בכל מוצאי שבת היו מתקשרים אל אפרים ממוקד חברת

מתקשרים אל אפרים ממוקד חברת